

рух у досягненні цієї мети. Зокрема, стабілізація партійної системи, демократична ротація і мирна передача влади між двома основними політичними силами, поширення у наукових колах позиції про необхідність законодавчого врегулювання статусу опозиції в Україні та його спроби свідчать про початок інституціоналізації опозиції в державі, метою якої є стабільна демократія. Питання шкідливості чи корисності опозиції часто залежить не так від неї, як від умов її діяльності, що створені владою. Від цих умов залежить залученість чи незалученість опозиції до системи владних відносин в країні.

Головченко А. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри соціальних теорій*

ЕТАПИ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ

Після розвалу Радянського Союзу та внаслідок глобалізації відбувалося свідоме входження (приєднання) країн Центрально-Східної Європи до глобальних процесів. Зважаючи на середнє геополітичне розташування цих країн між промислово розвинутою Європою з її енергопотребами та Близьким Сходом і Росією – основними постачальниками енергоресурсів до ЄвроСоюзу – ці країни тривалий час не могли б балансувати між двома центрами сили. Зважаючи на історичні зв'язки з Європою, а також на європейську ідентичність країн Центрально-Східної Європи рішення про набуття членства у Європейському Союзі видається природним для центрально-східноєвропейських суспільств, хоча й було воно озвучене на початку 90-х рр. XX ст., тобто у даному випадку євроінтеграційний чинник виявився вирішальним міжнародним чинником інституціоналізації громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи.

Наміри набуття членства у Євросоюзі країн Центрально-Східної Європи вимагали виконання ними певних вимог. При цьому важливо враховувати той факт, що інтеграційна стратегія, започаткована урядами країн ЦЄС, ґрунтувалася на спільній європейській ідентичності їх суспільств. Приналежність до Європи не в географічному, а у соціокультурному (цивілізаційному) сенсі ніколи не ставилася під сумнів громадянами країн. Тому євроінтеграція як стратегічна мета їх держав суспільствами розглядалася насамперед як факт «відновлення історичної справедливості», що стало основною передумовою їх «повернення у Європу». Іншою, не менш важливою передумовою був високий рівень багатосторонньої співпраці у економічній та військовій (наслідком став вступ Польщі, Угорщини та Чехії у 1999 р. до НАТО, що стало складовою їх євроінтеграційної стратегії) сферах. Крім того, динамічно зростав рівень західноєвропейських інвестицій у ці країни. Тобто вже протягом 90-х років країни ЦЄС інтегрувалися до ЄС хоча й без юридичного оформлення їх членства.

Власне у реалізації стратегії євроінтеграції країн Центрально-Східної Європи виокремлюють три етапи (за О. Ковальновою). Кожен етап включав розробку й реалізацію основних положень узгоджених інтеграційних стратегій урядів країн.

Перший етап датований 1989-91 рр. У цей період країнами Центрально-Східної Європи було декларовано намір розпочати масштабний геополітичний проект «повернення до Європи», а Європейським Союзом – готовність пошуку форм інтеграції. Він характеризувався інтенсивним економічним співробітництвом і активною підтримкою структурами ЄС суспільних перетворень у цих країнах. Протягом цього етапу було встановлено дипломатичні відносини між країнами, встановлено режим найбільшого сприяння у торгівлі згідно з правилами ГАТТ, підписано Європейські асоційовані угоди з Польщею та Словаччиною, Угоду про торгівлю і співробітництво між ЄС, Польщею і Угорщиною. Після роз'єднання Чехословаччини окремі угоди було підписано з Чехією та Словаччиною у 1993 р. Широка економічна підтримка реформам у країнах Центрально-Східної Європи з боку ЄС здійснювалася в межах програми PHARE, яка мала на меті надання фінансової підтримки, здійснення економічних експертиз й залучення інвестицій для проведення економічних реформ, а пізніше стала головним фінансовим інструментом реалізації стратегії розширення Європейського Союзу на Схід. Бюджет програми на початку 90-х рр. складав близько 1 млрд. єку на рік.

Окрім двосторонньої співпраці, країни Центрально-Східної Європи намагалися виступати колективним суб'єктом, створивши у 1991 р. так званий Вишеградський трикутник за участю Польщі, Угорщини та Чехословаччини (з 1993 р. після роз'єднання Чехословаччини і утворення Чеської та Словачької республік існує у форматі чотирикутника). Метою діяльності цієї структури стала координація дій в області зовнішньої політики і поглиблення відносин з європейськими інститутами та міжнародними організаціями; взаємодія у сфері безпеки; поглиблення економічних зв'язків і взаємовигідних торгових відносин та розширення перспектив співпраці у інших сферах (права людини і національних меншин, екологія, енергетика, інфраструктура та інформація).

Другий етап – 1992-93 рр. – характеризується встановленням політичного діалогу Європейського Союзу і країн Центрально-Східної Європи і відбувався в межах Європейських асоційованих угод, підписаних на початку 90-х рр. XX ст.. Цьому не останньою чергою сприяв факт перебування при владі сил ліберал-демократичного спрямування, традиційно налаштованих на Європу. Але програші цих сил на парламентських або президентських виборах у наступні роки (прихід до влади А. Квасневського на зміну Л. Валенсі у Польщі, В. Мечіяра у Словаччині) дало підстави скептикам вважати рішення про вступ до Євросоюзу виключно рішенням еліт. Але, як свідчать дані соціологічних опитувань, найвищий рівень єврооптимістів у країнах Центрально-Східної Європи спостерігався на початку-середині 90-х рр. і сягав 80-90 % і підтверджує, що еліти виражали волю суспільств. Водночас ЄС для громадян держав Центрально-Східної Європи асоціювався перш за все з високим рівнем життям. Реальні ж стратегії вступу не були розроблені. Найбільшим успіхом цього етапу вважається вироблення і затвердження критеріїв членства в Євросоюз для країн Центрально-Східної Європи.

Третій етап – 1994-97 рр. – розпочався з подання заяв держав Центрально-Східної Європи на вступ до Європейського Союзу. Тоді ж було проведено комплексну оцінку суспільно-політичних перетворень в країнах-претендентах і на основі контролю відповідності стану внутрішніх інституційних реформ «копенгагенським критеріям» було ухвалено рішення щодо їх спроможності прийняти на себе зобов'язання членства.

Оскільки критерії членства у ЄС вимагають не стільки досягнення економічних стандартів, скільки відповідного рівня консолідації демократії (гарантії відкритості і прозорості політичного процесу), а відтак і безпеки розвитку усіх країн-членів цієї організації, для країн-неофітів – вихідців з радянського блоку були розроблені спеціальні політичні критерії членства, відомі як «копенгагенські критерії». Їх сутність полягає у забезпеченні стабільності функціонування політичних інститутів, забезпеченні незалежного судочинства, прозорості і демократичності виборів, незалежності ЗМІ, дотриманні прав і свобод громадян, захист національних меншин тощо.

Акімова А. О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри соціальних теорій*

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ФЕНОМЕН РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Ми живемо в досить складний та специфічний час, в якому відбуваються різні соціально-політичні та економічні трансформації. Вплив перетворень не міг не відобразитись і на без того нестабільній політичній ситуації в Україні.

Сучасна політична ситуація в Україні дедалі загострюється і являє собою досить складне і багатогранне явище. На даний час в державі спостерігається досить високий рівень політичної напруги, що обумовлено не тільки загостренням у відносинах влади з опозицією, але й всередині правлячої партії.

Одним з унікальних феноменів політичного і суспільного життя в країні є інститут політичного лідерства, який з урахуванням усіх змін та проблем в державі і суспільстві набуває все більшої актуальності.

Феномен політичного лідерства завжди привертав велику увагу і був предметом дослідження істориків, філософів і представників світової та вітчизняної політичної думки. Проблема політичного лідерства має давню історію і знаходить своє відображення в працях багатьох мислителів античності. Античні історики та філософи – Геродот, Плутарх, Светоній – вважали державних діячів істинними творцями історії. Наприклад Платон вважав, що державні функції можуть виконувати тільки вибрані – ті, хто отримав особливе виховання і має досвід управління державними справами. Людей, які не володіють належними знаннями, слід усунути від здійснення управлінських функцій, щоб уникнути хаосу в державному керівництві (Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. 2008, с. 302). Ці вчення стали платформою для подальшого формування концепцій та теорій про політичне лідерство мислителями середньовіччя, епохи Відродження та Новітнього часу. Значний вклад в дослідження явища політичного лідерства несли Н. Макіавеллі, М. Вебер, Ф. Ніцше, З. Фрейд, Г. Тард, Г. Лебон, Т. Адорно, Є. Фромм, Г. Лассуел, Ж. Блондель, А. Тойнбі, Л. Фройд, Х. Ортега-і-Гассет.

Ідею політичного лідера як надлюдини сформулював Ф. Ніцше. На його думку, політичний лідер – це завжди сильна особистість, наділена всіма можливими чеснота-